

בבא בהרשאה, שבא אחד מהאבות ובידו כתב הרשאה מהאב השני, לדון עם הכהן על חמש הסלעים שבידו, ולכן אין הכהן יכול לדחותם. אבל כשנתנו לשני כהנים, לא יועיל כתב הרשאה, מפני שכל כהן ידחה אותם ויאמר שחבירו הוא שנטל את פדיון המת. ומקשים, והאמרי נהרדעי [והרי אומרים חכמי נהרדעא]: לא כתבינן אדרכתא

אמטלטלי [אין כותבים הרשאה על מיטלטלים], אלא רק על תביעת קרקע, ואלו כאן תובעים מהכהן מעות שהם מיטלטלים! ומשיכים: הני מילי [דברים אלו], שאין כותבים על מיטלטלים, אמורים היכא דכפריה [במקום שכפר בו הנתבע], שהוא טוען שלא קיבל מן התובע דבר, אבל היכא דלא כפריה – כתבינן [במקום שלא כפר בו – כותבים אנו] הרשאה גם על מיטלטלים. וכאן הכהן טוען שהתובע אותו אינו אבי המת, אך אינו כופר בעצם קבלת המעות.

א שנינו במשנה, שאם שתי נשים של שני אנשים שלא ביכרו, ילדו זכר ונקבה, ואין ידוע של מי הזכר ושל מי הנקבה – האבות פטורים מפדיון הבן, מפני שכל אחד טוען שאשתו ילדה נקבה. אבל הבן חייב בפדיון, מפני שהוא ודאי בכור. ואם ילדו שתי נקבות וזכר, או שתי נקבות וזכר, או שתי נקבות ולדו תחילה. תנא [שנה] רב הונא לגבי אותו מקרה: ילדו שני זכרים ונקבה – אין כאן לכהן כלום, למרות שודאי יש כאן בכור. ולא רק האבות פטורים, מפני שכל אחד טוען שהנקבה היא בתו, ונולדה ראשונה, אלא גם הבנים פטורים, מפני שכל אחד מן הזכרים טוען שמה נולדה נקבה לפניו. ושואלים: ותנא דידן [והתנא שלנו] מדוע לא הוסיף אופן זה? ומשיבים: כיון שבאופן שנושאות הנשים לשני אנשים הוא דמשכחת לה [שאתה מוצא אותה] לפטור לגמרי, אבל באיש אחד ושתי נשים לא משכחת לה [אין אתה מוצא אותה] לפטור, שהרי ודאי נולד בכור לאיש זה, ובכל מקרה הוא חייב חמישה סלעים לכהן – לא מתני ליה [אינו שונה אותו התנא שלנו] גם בשתי נשים של שני אנשים. מפני ששיתו של התנא במשנתנו היא שבכל מקום בו הוא שונה "אין כאן לכהן כלום" הדין זהה גם בשתי נשים של שני אנשים וגם בשתי נשים של איש אחד.

ב משנה מת הבן בתוך שלשים יום, אף על פי שנתן כבר האב פדיון לכהן – יחזיר לו הכהן את חמשת הסלעים. מת הבן לאחר שלשים יום, אף על פי שלא נתן את האב עדיין – יתן, שהרי כבר נתחייב בפדיונו. מת ביום שלשים עצמו – הרי זה כיום שלפניו, שאין מצות פדיון אלא למי שכבר מלאו לו שלשים יום. ר' עקיבא אומר: אם כבר נתן לכהן את הסלעים – לא יטול ממנו, ואם עדיין לא נתן – לא יתן.

ולא הוצרך להעמיד בבא בהרשאה אלא כדי שיוכל האחד להוציא מידו בפני עצמו. אבל בדלא כפריה כתבינן – מה שנוהגים עכשיו לכתוב הרשאה אפילו כפריה, אומר רבינו תם: דהיינו טעמא דלא כתבינן לנהרדעי – היינו משום דמיחזי כשיקרא, כדאמרינן ב"מרובה" (בבא קמא ע,א). ובכתובות (פה,א) מוכח דמיחזי כשיקרא לא חיישין. וב"מרובה" [שם ד"ה אמטלטלין] הארכתי. מת בנו בתוך שלשים יום כו' יחזיר לו חמש סלעים – פירש בקונטרס: משום דנפל הוא. ובחנם פירש כן, דאפילו קים לן ביה דכלו לו חדשיו – בי"ב חדש" תלה רחמנא.

לאחר שלשים אף על פי שלא נתן יתן – בפסחים בסופו (קכא,ב) אמרינן דאבי הבן מברך שתיים. ויש לספק: כיון שמת אם מברך "שהחיינו", מכיון דזוכה לקיים המצוה. ואין לתמוה אהא דלא מברכין "שהחיינו" על כל מילה ומילה כמו על כל פדיון הבן, דשאני מצות פדיון הבן דלא שכיחא. **מת** ביום שלשים כיום שלפניו רבי עקיבא אומר כו' – בריש "החולץ" (יבמות לו,ב) אמרינן: התם תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל, הא לא ששה – ספיקא הוי. ואיתמר: מת בתוך שלשים יום ועמדה ונתקדשה, אם אשת ישראל היא – חולצת. וברוב הספרים גרסינן בסוף פרק "רבי אליעזר דמילה" (שבת קל,א): "מת ביום שלשים", וכן גורס רבינו יצחק, ורבינו חננאל גורס כן. ונראה (דגורס) [דגרסינן]: "יתוך שלשים". דכיון דאמרי רבנן הכא: יום שלשים כיום שלפניו, ורבינו חננאל משיי ליה ספיקא, ופליגי רבנן ורבן שמעון בן גמליאל גם ביום שלשים – מה לי ביום שלשים ומה לי בתוך שלשים יום, גם בשאלות גורס: "יתוך שלשים". ומיהו בהלכות גדולות כתוב דביום שלשים, אפילו פיהק ומת – לא הוי נפל לרבנן, ודוקא תוך שלשים הוא דאמרינן במסכת שבת: פיהק ומת – דברי הכל מת הוא. משמע דגרסינן: "ביום שלשים", ומפרישי מת כמשמעו, פיהק ומת. וקחשיב פיהק ומת ביום שלשים, כיון שחי כל כך – כנפל מן הגג תוך שלשים. ועוד יש לקיים גירסא זו אם נבפל מן הגג ואכלו ארי ביום שלשים דוקא הוא, דסמכינן אדרבנן, ושמא אפילו לענין אבילות דהוי כבר קיימא.

כיום שלפניו – ואם תאמר: דבריש "החולץ" (יבמות לו,ב) משמע דפשיטא לן מן התורה אפילו תוך שלשים דחי הוא. דאמר: מת בתוך שלשים ועמדה ונתקדשה, אם אשת כהן היא – אינה חולצת! ויש לומר: דהתם נבפל מן הגג או אכלו ארי, כרבנן, דפליגי רבנן שמעון בן גמליאל אומר: "רבי אליעזר דמילה". אבל הכא בפיהק ומת – דכולי עלמא מת הוא. ומיהו, אפילו הכי איירי הכא נבפל מן הגג כי התם – אין לחוש, דהכי נמי פסקינן בסוף "אם לא הביא" כרבן שמעון בן גמליאל לענין אבילות להקל. אף על גב דבאשת כהן, דלא אפשר – סמכינן אדרבנן, ושריא בלא חליצה. ואם תאמר: דהכא מקילינן כל כך לענין אבילות,

קיונים

אדרכתא כך היא נוסחת הגמרא כאן, וכן גרס הערוך (ערך "אדרכתא"), ועניינה – הרדפה. כלומר, שטר שמתיר לאדם לדרוף ולהוציא ממנו. אך הבי"ח גרס כאן "אורכתא", וכן היא הנוסחה במסכת בבא קמא (ע,א) לפי רוב המקורות, ועניינה – הרשאה, מתן רשות לעשות דברים ברכושו של אדם אחר כאילו המרשה הוא עצמו בעל הרכוש.

הני מילי היכא דכפריה וטעם הדבר, מפני שנראה שהעדים חותמים על שקר, שנתן לו לשליח דבר שהנתבע טוען שאינו אצלו. ובמסכת בבא קמא (ע,א) הובאה מסורת אחרת בשם "נהרדעי", שבכל מקרה אין כותבים הרשאה על מיטלטלים. וטעם הדבר, שהרי הרשאה משמעה הקנאה למורשה, באופן שהוא יכול לתבע את הרכוש כאילו היה שלו. והרי אין אדם יכול להקנות מיטלטלים שאינם ברשותו. ובתוספות התקשו כיצד תועיל כאן הרשאה לפי אותה שיטה. ותירצו במספר אופנים. ולפי הסברם האחרון, במקרה שמדובר עליו כאן – באים שני האבות יחד אל הכהן, ואז אין צורך בהרשאה.

תנא רב הונא שני זכרים ונקבה נחלקו הראשונים, בשאלה על איזה דין מדיני המשנה מתייחסת הברייתא שרב הונא מצטט, ומתוך כך גם נחלקו הדעות להלכה. הפירוש בפנים הוא כרשיי (ד"ה תני) שפירש שהדברים מתייחסים למקרה של שתי נשים של שני אנשים שלא ביכרו וילדו זכר ונקבה שהאבות פטורים. אמנם פירושו של רשיי אינו מתאים עם גירסת הגמרא שלנו, שדברי רב הונא מתייחסים למה שנאמר במשנה "אין כאן לכהן כלום" (וראה בהגהות הב"ח). והראב"ד (ביכורים פ"א הכ"ה) פירש שדברי רב הונא מתייחסים למקרה האחרון במשנה, של שתי נשים של שני אנשים, אחת ביכרה והשניה לא, שאם ילדו זכר ונקבה אין לכהן כלום. ואילו הרמב"ם (שם) פירש שדברי רב הונא מתייחסים למקרה המוכר בתחילת המשנה: שתי נשים של איש אחד האחת ביכרה והשניה לא, שאם היו שם זכר ונקבה – אין לכהן כלום.

באיש אחד ושתי נשים לא משכחת לה לא מתני ליה האופן בו ננתסחה המשנה קשור פעמים רבות בדרך לימודה של המשנה, על ידי שינון בעל פה. במשנה כמו שלנו, בה מרובים

מסורת הש"ס

א. ב"ק ע"א, שבעות לג,ב. ילקיש תורה תרנו. שם תשג.
ב. בכורות ט"ב.

גרסות

אדרכתא בב"ח כבמקבילה: **אורכתא**.

זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום יש בכ"י: **זכר ונקבה ובש"מ: שתי נקבות וזכר וכו' אן כאן וכו' וב"ח: זכר ונקבה האבות פטורין** וראה בעיונים.

שתי נשים ברוב כת"י: **שתי נשוי**.

יחזיר ברוב כת"י ובמשניות: **יחזיר לו חמש סלעים**.

לשון

אדרכתא

רשיי וראשונים אחרים גרסו שלפניו "אורכתא" שענינו שטר הרשאה, שטר המורה לאדם שיש לו רשות לעשות דבר כרצונו. אבל יש גרסו כאן "אדרכתא", שהוא שטר הרדפה, שטר שנותנים בית הדין למלוה אישור לדרוף אחר נכסי הלווה ולגבות מהם את פרעון חובו.

אישים

נהרדעי

במסכת סנהדרין (יז,ב) מובא כי "אמוראי נהרדעא" הוא כינוי לרב חמא, ויש להניח כי אליו הונוה גם במונח "נהרדעי" אצלו. רב חמא היה מחכמי הדור הרביעי לאמוראי בבל, אף כי כנראה האריך ימים, לפי שהוא נושא ונותן עוד עם חכמי דורות קודמים. כיוון שבמשך יותר מעשרים שנה שימש בתור ראש הישיבה בנהרדעא, נמסרו הלכותיו בשם "נהרדעי" סתם.

תוספות

הני מילי היכא דכפריה – תימה: דללישנא קמא ב"מרובה" (בבא קמא ע,א) דלא מפליג בין כפריה ללא כפריה, מאי איכא למימר? וכן יש להקשות ממתניתין פרק "שבעות העדות" (שבעות לג,ב): גבי "איש פלוני כהן", "איש פלוני לו", דדייק: הא "מנה לפלוני ביד פלוני" – חייבין. והא אמרת: עד שישמע מפי תובעו ומשני: בבא בהרשאה. ופריך: והא אמרי נהרדעי כו'. הני מילי היכא דכפריה כו'. ומיהו, ההוא איכא לאוקומי בפקדון ללישנא קמא דנהרדעי. דכיון שיכול להקדיש בפקדון, כדמוכח בפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא פח,א) גבי ההוא דאיתיה קרי לפום נהרא – הכי נמי יכול להרשות, דחז טעמא הוא, כדמוכח. ויש לתרץ הך דשמעתין [בבבא בתרא פח,א] דאית ליה לקמן בפירקין (נא,א) פודין בקרקעות כמו שפודין במטלטלי, דאמקרקעי כתבינן אדרכתא. דאמטלטלי דוקא לא כתבינן, דאינו ברשותו. אי נמי: איכא לאוקמה כרבי נתן, דמדרבני נתן יכול להוציא מידו אם חבירו חייב ואין לו מה לפרוע. אי נמי: איכא לאוקמה כגון שנתן אחד לחבירו של מעמד שלשתן. ומיהו צריך עיון: דלמא היכא דאין יכול להוציא מידו בבית דין – לא תקון רבנן מעמד שלשתן, כי היכי דלא תקון מעמד שלשתן בכתובה, משום דלא ניתנה לגבות מחיים, כדפרשית ב"החובלי" (בבא קמא פט,א). ועוד יש לתרץ: דדלמא אם שניהם מצויים לפנינו ומצויים לתת לאחר – חייב להחזיר.

מייחזי נפדין עד לאחר שלשים. כיום שלפניו – חף על פי שנתן יחזיר לו.

גמרא ממדבר — כתיב הכא (נמדבר יט): "ופדויו מן חדש תפדה", וכתיב נמדבר (סג): "פקוד כל בכור וזכר מן חדש ומעלה". ומעלה — משמע: לאחר שלשים. מספקא ליה — אי גמרי מהתם. דמלאיטריין "ומעלה" ערכין — אס מן ששים ומעלה" וגו', וגמר במסכת ערכין (יחא) "שנה" "שנה" לגזרה שה, ששס שנת ששים כלמטה הימנו להחמיר — אף על גז דלהקל. והוא הדין לענין פן חדש, דיוס שלשים כלמטה אף על גז דלהקל, ולא גמר "חדש" "חדש" ממדבר, ללא יהא נערך עד לאחר שלשים. הו דערכין ודמדבר סיני שני כתובים הבאין כאחד ואין מלמדן — על פדיון הנז. או דלמא כי אמר אין מלמדן — שני כתובין — לעלמא, ללא משתעי מנכור ודערכין. כמו אי הוה כתב "חדש" צמדי אחרינא. אבל לגופייהו — כגון נכורי דורות מנכורי מדבר, דלוי וזרי וזרי נכור הוא משתעי — מלמדן. ומדמספקא לן, קאמר: אס נתן — לא יטול, ואס לא נתן — לא יטול. לענין אבילות — אס מת ולק נתון שלשים — אין אבילות חלה על אביו, דלמיר נפל הוא.

משנה שלא נפדה — דלא עבד איניש דפריק תוך שלשים. עד שיצא ראה. לאחר שלשים בחזקת שנפדה — דכהן הו מוליא מחבירו, והורע כמו. עד שיאמר לו — לנן, שנה אביו בשעת מיתתו שלא נפדה. ובאמריה קיא, נלא עדות גמורה. דהן חזקה דמתוקינן ליה בחזקת שנפדה — ללא הו הו חזקה מעלייתא, דרובא דאיניש לא עבדי למפרע חובו מיד. והכא לא שייך לומר "עד שיצא ראה", דהכא יכול לומר לו הנין: לכהן דעלמא יהציה אבא. שמצותו על אביו — מנות פדיוו של אב זה היתה על אביו שמת, ומנות בנו עליו.

גמרא דכולי עלמא אי אמר ליה מעכשיו יהא בנו פדוי לאו פדיון הוא — אלא מנהא בעלמא, דהא נתון שלשים לא שייכא פדויה. ואי אמר נתון שלשים: "הרי לך המעות ולאחר שלשים יחול פדיון בני" ואימנכו מעות בני כהן נתון לאחר שלשים — ודאי פדוי, כמאן דייבי לכו ייטליה השתא. נתעבלו — שאין נעין. אקידושי אשה — דאי ייבי לה השתא מיד, ואמר לה "התקדשי לאחר שלשים יום" — הוה מקודשת, כדלמרינן במסכת קדושין (נטו).

ג גמרא בענין מחלוקת חכמים ור' עקיבא שבמשנתנו, מסבירים: מאי טעמייהו דרבנן [מה טעמם של חכמים] שאין מצות פדיון אלא לאחר שנשלמו שלושים יום? גמרי [למדו] בגזירה שווה "חדש" "חדש" מפדיון בכורות ישראל במדבר, כאשר באו הלויים תחתם, מה התם [שם] בפדיון על ידי הלויים נאמר:

ג גמרא מאי טעמייהו דרבנן? גמרי "חדש" "חדש" ממדבר, מה התם — "ומעלה", אף הכא נמי — ומעלה. ורפי עקיבא מספקא ליה: מדאיצטריך למכתב "ומעלה" גבי ערכין, וילא גמרי ממדבר — הוה להו שני כתובים הכאים כאחד, ויכל שני כתובים הכאים כאחד, או דלמא: פי אין מלמדן — לעלמא, אבל לגופייהו — מלמדן? ומשום הכי מספקינן ליה. אמר רב אשי: הפל מודים לענין אבילות, יום שלשים — פיוס שלפניו. וקאמר שמואל: הלקה פדוי המיקל באבא.

ד משנה ימת האב בתוך שלשים — בחזקת שלא נפדה, עד שיביא ראיה שנפדה; לאחר שלשים יום — בחזקת נפדה, והוא לפדות ובנו לפדות — הוא קודם לבנו, רפי יהודה אומר: בנו קודמו, שפצותו — על אביו, ומצותו בנו — עליו.

ה גמרא אימתא, הפודה את בנו בתוך שלשים יום, רב אמר: בנו פדוי, ושמואל אמר: אין בנו פדוי. ודכולי עלמא: "מעכשיו" — אין בנו פדוי, לאחר שלשים יום ויתנהו למעות — ודאי בנו פדוי. פי פליגי — לאחר שלשים יום ונתעבלו המעות; רב אמר: בנו פדוי — מידי דהוה אקידושי אשה, התם לאו אף על גב דנתעבלו המעות — הוה קידושי,

אבילות. וטעם הדבר, שהרי אמר שמואל: הלכה כדברי המיקל באבא. **ד משנה** מת האב בתוך שלשים יום ללידת הבכור — הרי הבן בחזקת שלא נפדה, מפני שאין רגילים לפדותו אז, עד שיביא הבן ראיה שנפדה; מת האב לאחר שלשים יום — הרי הבן בחזקת שנפדה, עד שיאמר לו לכן שלא נפדה. היה צריך הוא לפדות עצמו, שאביו לא פדאו, וגם את בנו צריך הוא לפדות — הוא קודם לבנו. ר' יהודה אומר: בנו קודמו, שמצותו (מצות פדיון האב עצמו) מוטלת היתה על אביו, ומצות פדיון בנו — מוטלת עליו. **ה גמרא** אימתא אמר: אין בנו פדוי. ומסבירים: דכולי עלמא [דעת הכל], אם אמר האב "מעכשיו הוא פדוי" — אין בנו פדוי, שהרי עדיין אין חיוב בפדיון, וכן מצד אחר, אם אמר האב שהפדיון יחול לאחר שלשים יום, ואיתנהו למעות [ועדיין נמצאות המעות] לאחר שלשים יום — ודאי בנו פדוי, מפני שהמעות מצויים ברשות הכהן בזמן חיוב הפדיון. כי פליגי [כאשר נחלקו] הרי זה כשאמר האב לכהן שהפדיון יחול לאחר שלשים יום, ונתעבלו המעות, אבדו מן העולם קודם לכן, רב אמר: בנו פדוי — מידי דהוה [כמו שהוא הדין] ביחס לקידושי אשה, כשמקדש אשה במעות על מנת שיחולו הקידושין לאחר שלשים יום; התם לאו אף על גב [שם]. האם לא אף על פי שנעבלו המעות בתוך שלשים יום — הוה קידושי [הרי הם קידושין].

עיונים מאי טעמייהו דרבנן התקשה בעל מגן אברהם (אריח סימן שלט, ח): והלא טעמם של חכמים הוא לכאורה פשוט — מפני שעדיין לא עברו שלושים יום, שהם חדש המוחבר במקרא! וכתב כי מכיון שלמושג "חדש" יש שני מובנים: האחד — שלושים יום, והשני — משך הזמן האסטרונומי של סיבוב הירח סביב כדור הארץ שהוא עשרים ותשעה יום ומחצה בערך. לכן שאלה הגמרא: מניין שצריך לעבור שלושים יום מלאים? אולי די שיעבור הזמן האסטרונומי כדי לחייבו בפדיון! ולשיטתו למדה מכאן הגמרא שזמן הפדיון מתחיל רק אחרי שעברו שלושים יום, ולא אחר הזמן האסטרונומי (בניגוד לדעת ה"ח והש"ך). ויש שטען כי את שאלת הגמרא ניתן לפרש באופן שונה: מניין לחכמים שצריך לעבור חדש מלא, ואין אמורים כמו בדברים אחרים שימקצת היום ככולו, ואם כן יחול החיוב מתחילת היום השלושים (ראה קרבן אשם).

שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדן דרך התורה לקצר דבריה. וממה שנאמר במקום אחר למדים "בנין אבי" לכל המקומות הדומים לו. אבל כאשר יש במקרא שני מקרים מפורשים, יש להוכיח מכאן שאין כאן בנין אב, אלא שהלכה זו מצטמצמת לאותם מקרים בלבד (ראה רש"י קידושין כד, א ד"ה אין, ועד). ומכאן עולה לכאורה, כי לא רק בדרך של בנין אב אין למדים משני כתובים הבאים כאחד, אלא גם בדרך של גזירה שווה (כגון זו האמורה כאן "חדש" "חדש"). והוא בניגוד למה שמקובל, שגזירה שווה חזקה יותר מלימודים אחרים, כגון בנין אב. ויש שהסביר כי דווקא כאן אמורים הדברים, משום שגם בערכין קיים הכתוב "מבן חודש", וגם לגביו יש לימוד של גזירה שווה (שפת אמת). **הכל מודים לענין אבילות יום שלושים** מפורש רבינו גרשום עולה שדברי רב אשי אינם קשורים ישירות למהלך הסוגיה, העוסקת בולד שמת ביום השלושים ללידתו, אלא מתייחסים לדין שלושים באבילות על כל מה. שהוא גורם "כיום שלאחריו", והסביר כי דין יום שלושים הוא כיום שלאחריו ומותר בגיהון ותספורת (וכן גרסת ר"ן גיאת). ויש שפירשו כי הדברי נוגע לדין הגדרת "שמועה רחוקה", שהשומע שמת לו מת ביום שלושים לפטירה — אינו צריך לנהוג בו דין שבעה ושלושים, שדינו כדין שומע שמועה ביום שלושים ואחר (ראה באריכות בדברי הראשונים מורי"ק כ, א ובתורת האדם לרמב"ן).

עד שיאמרו לו שלא נפדה לכאורה צריך היה לומר "עד שיביא (הכהן) ראיה שלא נפדה", כמו שנאמר בתחילת המשנה לגבי הבן, כשאביו מת בתוך שלשים יום (ואכן יש גרסה כזאת, ראה במשניות). וכתב רש"י כי כאן אין הכהן יכול להביא ראיה, שהרי הבן תמיד יכול לטעון כנגדו שהאב פדה אותו אצל כהן אחר. ומכל מקום, הואיל וחזקה שהאב פדה אינה חזקה טובה, לכן די באמירה בלבד, שהעידו לבן שאביו אמר לפני מותו שלא פדה את בנו, ואין צורך בעדות גמורה. ורבינו גרשום פירש כי הכוונה היא שאין צורך בעדות "ראיה". אלא אפילו אשה וקטן שהם פסולים לעדות, נאמנים על כך. וראה לשון הרמב"ם. **כי פליגי לאחר שלשים יום ונתעבלו המעות** המפרשים האריכו לדין ביסוד המחלוקת של רב ושמואל. יש שהסבירו כי מחלוקת זו תלויה במחלוקת אחרת שיש ביניהם, האם שריע אה"ע מ, א.

- מסורת הש"ס**
- ג. ראה ערכין יח, ב.
 - ד. פסחים כו, א. מה, א.
 - יומא ס, א. נזיר לז, ב. גיטין ע, א. קדושין כד, א. לד, ב. לה, א. לז, ב. מב, ב. מג, א. נח, א. סנהדרין מה, ב. סז, ב. עב, ב. שבעות כו, ב. ע"ז נד, ב. זבחים כד, א. מו, א. נו, א. חולין סא, ב. קי, ב. קיז, א. ערכין יד, ב. כריתות ו, א. מעילה יא, ב. ילקי"ש תורה קטו. שם רכב. שם שמב. שם שמו. שם תי. שם תעג. שם תצ. שם תרס. שם תרעח. שם תשי. שם תשמה. שם תשנה. שם תשפו. שם תתקט. שם תתקיז.
 - ה. עירובין מו, א. מו"ק יח, א. יט, ב. כב, א. כז, ב. חולין ג, א. ירושלמי מו"ק פ"ג ה"א (בשם ריב"ל).
 - ו. בי"מ קב, ב.
 - ז. קדושין כט, א. מכילתא דרשב"י שמות יג, יג. ילקי"ש תורה תב.
 - ח. בכורות יב, ב. עיי"ש.
 - ט. שם (בשם רבא).
 - י. ראה נדרים כט, ב. קדושין נט, א. ירושלמי קידושין פ"ב ח"א.

- גרסות**
- חדש ממדבר** בכתי"מ: **חדש מחדש** וראה ערכין יח, ב.
 - מספקינן ברוב כתה"י** ובש"מ: **מספקא**.
 - אמר רב אשי ברא"ש: אמר שמואל.**
 - ואמר שמואל ברוב כתה"י** ברא"ש וב"ח: **דאמר שמואל.**
 - כיום שלפניו בכתי"מ: כיום שלאחריו** ובש"מ: **של אחריו** וראה בעיונים.
 - שיאמרו לו** במשניות בכתי"מ ועוד: **שיביא ראיה**.
 - קודם לבנו** במשניות ברוב כתה"י: **קודם את בנו**.
 - שמצותו... ומצות בנו** בכתי"מ ובמקבילה: **שה מצותו... וזה מצות בנו**.
 - דכולי עלמא יש** בכתי"י **כמקבילה: אמר רבא דכולי עלמא** ובש"מ: **אמר רבה דכולי עלמא**.

מסורת הש"ס
 א. נדה כד,ב.
 ב. (כל הסוגיה בשינויים) קדושין כט,א-ב.
 ג. (הענין) קדושין יג,ב.
 כט,ב. בכורות מח,א. ערכין
 ו,ב. ז,א. כ,א. ילק"ש תורה
 תב.

גרסות
 ואף על גב דקיימא —
דשמואל יש כתיי בו משפט
 זה חסר, וראה ב"אורח
 ההלכה".
דפליגי רב ושמואל
 בכתיי: **דפליגי רב.**
הלכתא כרב בכתיי:
הלכתא כותיה דרב.
למענות בכתיי מלה זו
 חסרה וביי: **למענות**
בעיניהו.
בחזקת שלא נפדה יש
 בכתיי: **בתוך שלשים יום**
בחזקת שלא נפדה.
עד שיאמרו לו ויש בכתיי:
עד שיביא ראיה כבמשנה,
 וכן הגיה רש"י.
ואת בכתיי: **אמר ליה**
ואת.
בנו פדוי בשיי ובביי נוסף
 וכן יש בכתיי: **בנו פדוי תני**
אין בנו פדוי.
הלכתא כרב ברוב כתיי:
הלכתא כותיה דרב.
הכא הלכתא כותיה
דשמואל יש כתיי משפט
 זה חסר בהם.
ומצות בנו עליו ככמה כתיי
 ככמקבילה: **וזה מצות בנו**
עליו.

הכא נמי לא שנה [כאן גם כן אינו שונה] הדין. **ושמואל** אמר [יכול לומר] **לך: התם** [שם], כשנתעכלו המעות קודם שחלו הקידושין, אין זה מעכב מפני שבידו היה לקדשה מעכשיו כשנתנם, אבל הכא [כאן], כשנתעכלו מעות הפדיון — אין בידו לפדותו מעכשיו

הכא נמי לא שנה. **ושמואל** אמר לך: **התם** — **בידו לקדשה מעכשיו**, **הכא** — אין בידו לפדותו מעכשיו. **ואף על גב דקיימא לן** [ואף על פי שמוחזק בדיניו] **דכל היכא דפליגי** [שכל מקום שחולקים] **רב ושמואל** — **הלכתא** [הלכה] **כרב באיסורי** [בענייני איסורים] **וכשמואל בדיני** [בענייני ממונות], **הכא הלכתא כותיה** [כאן הלכה כשיטתו] של **שמואל**, שהפודה את בנו בתוך שלושים יום — אין בנו פדוי ומקשים, **תנן** [שנינו במשנתנו]: **מת הבן בתוך שלושים יום אף על פי שנתן לכהן — יחזיר לו חמש סלעים**. ונדייק: **טעמא** [הטעם, דוקא] **כשמת בתוך שלושים** — מחזיר, **הא** [אבל] **כאשר לא מת בתוך שלושים** — **בנו פדוי**, למרות שהאב נתן את המעות קודם הזמן, שלא כדברי שמואל! ומשיבים: **הכא במאי עסקינן** [כאן במה אנו עוסקים] — **דאיתנהו למעות** [שהמעות נמצאות עדיין]. ומציעים: **תא שמע** [בוא ושמע] קושיה נוספת ממה ששינו במשנתנו: **מת האב בתוך שלושים**, הרי הבן **בחזקת שלא נפדה עד שיאמרו לו שנפדה על ידי אביו**. ובמקרה שנפדה — מועיל הפדיון, למרות שהמעות ניתנו קודם שלושים, ושלא כדברי שמואל! ומשיבים: **התם נמי** [שם גם כן] **מדובר דאיתנהו למעות בעיניהו** [שהמעות נמצאות בעיניו]. ומסופר, **תני תנא קמיה** [שנה חזר המשנית לפני] **רב יהודה**: הפודה את בנו בתוך שלושים יום — **בנו פדוי**. אמר ליה [לו] **רב יהודה**: **שמואל אמר אין בנו פדוי, ואת אמרת** [ואתה אומר] **בנו פדוי? ומעירים: ואף על גב דקיימא**

תא שמע — ממתינתין: **מת האב בתוך שלשים** חזקת שלא נפדה כו'. **עד שיבא ראיה** גרסינן. **ואי מייתי ראיה** — **הוי פדוי**. וקשיא לשמואל. **ודידיה** — **חמש סלעים** דדיה **אזיל כהן וטריף ממשעבדי**, שהרי שיעזבו של כהן קדם. והיינו דקאמר "שמזמו על אזיל", כלומר: שמאזינו נשתעבדו אותן נכסים לכהן. ובהנך **חמש בני חרי פריק לבניה** — **מיד**. **דאי יהיב בני חרי משוס פדיון דידיה** — **מו לא מיפריק** בנו, **דשמח שיעבדו** הלקוחות קודם ללידתו. **לאו ככתובה בשטר דמיא** — **ואי יהיב בני חרי** נשעל פדיון בנו — **מו לא מיפריק** איהו, **דכהן לא מני טריף לקוחות**.

תוספות

אפילו באותו דחשיבנו ודאי בר קיימא, היכא דלא אפשר, כגון באשת כהן. ובמסכת שמחות פרק רביעי (הלי"ב) תנן: הספקות אוננין ומתאבלין עליהו; ויש לומר: דהתם בספק בן תשע לראשון או בן שבע לאחרון. דגנאי הדבר שלא יתאבל לא זה ולא זה, והרי הוא ודאי בנו של אחד מהן. **ודידיה** אזיל וטריף ממשעבדי ובהני חמש בני חורין פריק ליה לבריה — ואם תאמר: היכי טריף ממשעבדי? הא אין נפרעין מנכסים

הוא לפדות ובנו לפדות — הוא קודם לבנו" וכו'. **תנן רבנן**: הוא לפדות ובנו לפדות — הוא קודם לבנו. **רבי יהודה אומר**: **בנו קודמו, שפצתו על אביו, ומצות בנו** — **עליו**. **אמר רבי ירמיה**: **הכל מודים היכא דליפא אלא חמש סלעים** — הוא קודם לבנו, **מאי טעמא** — **דמצוה דידיה עדיף**. **פי פליגי** — **היכא דאיפא חמש משועבדות וחמש בני חורין**; **רבי יהודה סבר**: **מלוה הפתובה פתורה** — **ככתובה בשטר דמיא, ודידיה** — **אזיל וטריף ממשעבדי, ובהני חמש בני חורין** — **פריק ליה לבריה**. **ורבנן סברי**: **מלוה הפתובה פתורה** — **לאו פתובה בשטר דמיא, הלכך** — **מצוה דידיה עדיף**.

לן [ואף על פי שמוחזק בדיניו] **כרב באיסורי** [בענייני איסורים] **וכשמואל בדיני** [בענייני ממונות]. **הכא הלכתא כותיה** [כאן הלכה כשיטתו] של **שמואל**. **שנינו במשנתנו**: הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו וכו'. ומביאים מה שאמרו חכמים על משנתנו במקום אחר. **שכך תנו רבנן** [שנו חכמים] **במשנתנו**: הוא לפדות ובנו לפדות — הוא קודם לבנו. **ר' יהודה אומר**: **בנו קודמו, מצות פדיונו מוטלת על אביו, ומצות פדיון בנו מוטלת עליו**. אמר ר' ירמיה: **הכל מודים היכא דליכא** [במקום שאין] **לו אלא חמש סלעים** — הוא קודם לבנו, **ושלא כמשמעות המשנה, מאי טעמא** [מה טעם הדבר] — **דמצוה דידיה עדיף** [שהמצוה שלו להיפדות עדיפה]. **כי פליגי היכא דאיכא** [כאשר הם חולקים הרי זה במקום שיש] **חמש סלעים משועבדות** (נכסים שמכר לאחרים, והם משועבדים לפרעון חובותיו הקודמים) **וחמש סלעים בני חורין, בידו**; **ר' יהודה סבר** [סבור]: **מלוה חובת תשלום הכתובה בתורה**, כגון פדיון הבן — **כמלוה הכתובה בשטר דמיא** [נחשבת]. שגובים אותה מנכסים משועבדים, ולכן **דידיה** [את חוב הפדיון שלו] **אזיל וטריף ממשעבדי** [הולך הכהן וטורף מהנכסים המשועבדים]. כדן מלוה בשטר, **ובהני** [ובאלה] **חמש הסלעים שהם בני חורין** — **פריק ליה לבריה** [פודה את בנו]. **ורבנן סברי** [וחכמים סבורים]: **מלוה הכתובה בתורה** — **לאו** [לא] **ככתובה בשטר דמיא** [נחשבת]. אלא כמיליה על פה, ולא ניתן לגבות את דמי הפדיון מן המשועבדים, **הלכך** [על כן] **קיום המצוה דידיה** [שלה] **להיות פדוי עדיף, ויפדה עצמו בחמש בני החורין**.

עיונים

ואף על גב דקיימא לן הלכתא כרב באיסורי ונתקשו האחרונים: ומדוע הוצרך להתייחס לכך שהלכה כרב באיסורים? והלא בכל מקרה של ספק פדיון הבן אומרים אנו כי המוציא מחבירו עליו הראיה, כפי ששינו בכל המשניות הקודמות, ומכאן שאנו נוהגים בדינים אלו כבדיני ממונות! (ואכן מפסיקת הרמב"ם, כמו מלשון הרמב"ן והרא"ש בהלכותיהם, משמע כי כל ענין זה כלל לא עמד לפניו בגמרא, ולכן פסקו כרב. וראה להלן). ומהרי" קורקוס (הל' ביכורים פי"א הי"ח) תירץ כי כשהספק הוא על עצם החיוב בפדיון הרי אנו אומרים שהמוציא מחבירו עליו הראיה, מפני שיש כאן ספק של ממון. אבל כאשר ברור לנו שיש חיוב, אלא שאנו מסופקים האם נפטר ממנו או לא נפטר — הרי זה בכלל איסור. ועוד הוסיף כי כל שיש חיוב מצוה דבר הרי זה בכלל "הלכתא כותיה דרב באיסורי", שהרי טעם הדבר הוא, לפי שידעו בעלי התלמוד כי בדברים הנוגעים לאיסור היה רב בקי יותר ויורד לעומקו של דין (ומהרי"ט אלגאזי ציטט בטעם זה). ויש שהסביר כי במקרה זה, הרי גם לדעת שמואל הסבור שבנו אינו פדוי — הכהן צריך להחזיר לו את הכסף, ואם כן אין כאן שאלה ממונית (אור גדול על המשניות). **הפודה את בנו בתוך שלושים יום בנו פדוי** ובהכרח מדובר כשהמעות כבר אינם, שאם ישנם — פשוט הדבר, ולא הוצרך להיאמר (רמב"ן).

רש"י (ד"ה דידיה) משמע כי לפי פירושו זה, משמעות דברי ר' יהודה "מצותו על אביו ומצות בנו עליו" אינה לעצם חיוב המצוה, אלא לענין שעבוד הנכסים, שמומן אביו כבר השתעבדו הנכסים לפדיונו. אבל מדבריו במסכת קידושין (כט,ב ד"ה ככתובה) משמע שדברי ר' יהודה "מצותו על אביו ומצות בנו עליו" הם אכן כפשוטם, שמצו חיוב המצוה באמת מוטלת עליו המצוה לפדות את בנו, ומכל מקום נאמר כאן כי מצוה המוטלת על גופו קודמת למצוה המוטלת עליו ביחס לאחר (פדיון בנו). ויש שהסביר כי מעבר לעצם חיוב המצוה בפדיון הבן, נוגע הפדיון לתיקון נפשו של הבכור, ובענין זה טובתו של האדם קודמת לטובת זולתו (ראשית בכורים ע"י רבינו בחיי). **דידיה אזיל וטריף ממשעבדי** ובהני **חמש בני חורין** וכו' — ראה בתוספות (ד"ה דידיה) ששאלו: כיצד טורף תחילה ממשועבדים? והלא אין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין! ורש"י בקידושין (כט,ב ד"ה ככתובה) כתב שבאמת פודה קודם את הבן (מבני חורין) ואחר כך את האב (ממשועבדים), ור' יהודה הולך לשיטתו שמצות בנו מוטלת עליו יותר ממצותו. אך מדברי רש"י בסוגיה כאן נראה שקודם פודה את עצמו ואחר כך (מיד) פודה את בנו. והסבירו האחרונים, שהנכסים השתעבדו עוד מחיוב הסב, ומכיוון שכך חיוב המצות הוא על שני אנשים נפרדים (הסב בפדיון בני-האב, והאב בפדיון הבן) ולכן אפשר לגבות מהאב את משועבדי חיוב הסב לפני שגובים את חיובי האב, למרות שיש בני חורין (מנחת חינוך מצות עשה שצב).

אורה ההלכה

הפודה את בנו בתוך שלושים יום ונתעכלו המעות הפודה את בנו בתוך שלושים יום ללידתו, ואמר לכהן שנתן לו את מעות הפדיון כדי שייפדה בהם בנו לאחר שלושים יום, ולאחר שלושים המעות אינם קיימים — בנו פדוי (רמב"ם). כרב, שהלכה כמותו לגבי שמואל באיסורים, וכברייאת ששנו לפני רב יהודה. וכנראה לא גרס הרמב"ם את דברי הגמרא שהלכה כשמואל (כס"מ, ומהרי" קורקוס. וראה רדב"ז). ויש אומרים שאם אין המעות קיימים לאחר שלושים יום, או שהחזירם לאב בתוך שלושים יום — אפילו בדיעבד אין בנו פדוי. כשמואל, וכגירסת הגמרא שלפנינו. וכתב הרמ"א שטוב להחמיר ולחזור ולפדותו. ואם לא אמר כלום, לא "מעכשיו" ולא "לאחר שלושים יום" — יש מי שאומר שאם המעות עדיין בעין ביד הכהן — הריהו פדוי, ואם אינם — אינו פדוי (מהרש"ל). ויש מי שאומר שהרי זה כאומר במפורש "לאחר שלושים יום", ופדוי (מהרי"ו. וראה ט"ז וש"ך). (רמב"ם ספר זרעים הלכות ביכורים פי"א הי"ח. שו"ע יו"ד שם, סעיף יג ובהגדה). **מלוה הכתובה בתורה** — אם אין לו נכסים בני חורין כדי פדיון — אין הכהן גובה מנכסים משועבדים, אף על פי שקדם חוב הפדיון לחוב הבעל חוב. כדעת החכמים, שמלוה הכתובה בתורה אינה נחשבת ככתובה בשטר (באה"ג). (שו"ע סעיף טז).

